

De landslakkenfauna in het Gooi tussen Naarden en Huizen (Noord Holland, Nederland) nader bekeken

C.M. Neckheim

On overview is given of the land snails and slugs recently collected in an area between Naarden en Huizen (province North-Holland). 35 species were collected; of special interest are *Vertigo substriata*, *Lehmannia marginata* and *Malacolimax tenellus*. The latter two species are recorded for the first time from North-Holland.

Inleiding

Ik heb een aantal jaren in Huizen (Noord Holland) gewerkt. Op weg naar mijn werk (op de A1 rijdend vanuit Amsterdam) zag ik altijd ter hoogte van de Naarden-vesting aan de kant van het Gooimeer een prachtig landschap. De vlakke polder gaat scherp begrensd over in oud loofbos. Ik kende het gebied van vroeger toen ik als kind de speeltuin Oud Valkeveen bezocht en van veel later omdat ik naar de sauna ging met dezelfde naam. Maar ik was er nooit echt doorheen gewandeld. In het voorjaar van 2007 was ik vlak bij Oud Valkeveen op schoolreisje met mijn dochter. Het viel mij toen op dat er opmerkelijke hoogteverschillen aanwezig waren in het landschap en dat het er natuurlijk uit zag. Ik had toen het voornemen om dit gebied eens malacologisch nader te gaan bekijken.

Mijn eerste waarnemingen van slakken werden gedaan tijdens het schoolreisje van mijn dochter. Toen vond ik een voor mij merkwaardig getekende Akkerslak *Dero-ceras spec.* plus enkele voor Nederland algemene landslakkensoorten. De directe aanleiding om het gebied malacologisch verder te onderzoeken was mijn vondst van de Gestreepte korfslak *Vertigo substriata* (JEFFREYS, 1833). Deze soort was nog niet eerder gemeld uit deze streek en zou er op kunnen duiden dat er meer leuke soorten in het gebied leven. Het doel van dit onderzoek is om het gebied te inventariseren in het kader van het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM). Ik wilde ook de landslakkenfauna wat meer op de Gooise kaart zetten en had daarom de Stichting Gooisch Natuurreservaat benaderd met als doel om samen te werken maar zij hadden blijkbaar weinig interesse om daar energie in te stoppen. Zij wilden wel graag de gegevens krijgen. Deze kunnen ze lezen in dit verslag!

Gebiedsomschrijving en geschiedenis

Het onderzochte gebied ligt globaal tussen Naardermeent (weiland) en Naarder Eng (bos en akkerbouwgebied) aan het Gooimeer en wordt oostelijk begrensd door de Crailose weg (N527), westelijk door de A1 en noordelijk door het Gooimeer. Eng is een ander woord voor akker. Het Gooimeer was vroeger de Zuiderzee. De huidige oever ligt nu vast maar in de tijd voor de aanleg van de Afsluitdijk bestond de oever uit wadden met kliffen. De Zuiderzee nam en gaf. De woonplaats Oud Naarden, bijvoorbeeld, is in 1355 volledig verdwenen in de golven. De noordelijke grens bestaat dus

eigenlijk uit de voormalige Zuiderzeekust.

Aan de oever zijn nog steeds kliffen. Deze zijn ontstaan door afkalving van een stuwwal door het voormalige zeewater. In het gebied ligt namelijk het meest noordelijke deel van de Utrechtse heuvelrug, een stuwwal ontstaan tijdens de laatste ijstijd, die ongeveer 10.000 jaar geleden eindigde. Het Gooi is eigenlijk op deze stuwwal ontstaan.

In de 17e eeuw bleek de omgeving van Valkeveen populair te zijn bij welgestelde Amsterdammers. Deze populariteit uitte zich in het bouwen van buitenplaatsen. Maar de toenmalige nieuwe bewoners verkochten ook zand dat uit hun grote tuinen werd gegraven. Zand dat nodig was om Amsterdam op te hogen en later ook om een spoorlijn aan te leggen. Maar er werd ook vuile grond vanuit de Amsterdamse regio teruggestort. Deze afval stortplaatsen zijn nog te herkennen als heuvels in het landschap, een voorbeeld daarvan is de Eukenberg. Namen als Bikbergen, Aalberg en Sijsjesberg spreken tot de verbeelding. Deze "bergen" of eigenlijk heuvels zijn dus niet altijd onderdeel van de stuwwal. Het kan ook uit Amsterdams afval of zelfs uit een terp bestaan. In het veld lijken de heuvels namelijk allemaal van natuurlijke oorsprong. Het is bekend dat er nog steeds mensen zijn die met metaaldetectors zoeken naar verloren muntjes op die voormalige vuilstortplaatsen.

Restanten van de zanderijen zijn duidelijk op de topografische kaart te zien als kanalen in het weiland. In het gebied zelf valt het vrijwel niet meer op dat er in de 17e en 18e eeuw grootschalige zandafgravingen hebben plaatsgevonden. Door de mens zijn er ook weer bomen, zoals beuk, geplant en deze beuken rijzen hoog boven het landschap uit. Sommige kanalen worden ook wel beken genoemd omdat deze in de Engelse landschapsstijl zijn gegraven. Deze kanalen liggen vaak relatief diep en langs de randen zijn dan hellingbossen ontstaan. Landgoed de Beek is daar een mooi voorbeeld van. Van natuurlijke oorsprong is er geen open water aanwezig. Alle wateren zijn eens gegraven maar zijn wel al honderden jaren oud. In het gebied zijn ook heidevelden zoals de Limitische-, Nieuw Bussumer- en Vliegheide.

Vrijwel alle huizen uit de 17e eeuw zijn verdwenen, afgebrand of gesloopt. De huidige bebouwing bestaat uit villawijken, uit revalidatiecentra, en er is een chemisch industrieterrein aan de A1 gelegen. Er is nog steeds toerisme in de vorm van vakantiehuisjes en het pretpark. Het gebied is dus nog steeds toeristisch van

belang. Boomkwekerijen, tuinderijen, kleinschalige vee-teelt en landbouw met oorspronkelijke gewassen zijn ook aanwezig maar het gebied bestaat voornamelijk uit gemengd loofbos.

Diverse overheden beschermen het gebied als natuur- maar ook als cultuurerfgoed en valt grotendeels onder de Stichting Gooisch Natuurreservaat. De Gooise stuwwal is in 2006 uitgeroepen tot aardkundig monument.

Materiaal en methode van de inventarisatie

Het gebied is eerst zorgvuldig verkend via topografische kaarten. Met behulp van deze verkenning is er gericht gezocht naar mollusken. Er zijn 62 geregistreerde vindplaatsen vastgesteld waarvan 10 bestaan uit monsters van de strooisellaag. Honderden takjes en takken zijn omgedraaid en afgespeurd naar slakjes. De vindplaatsen zijn zo veel mogelijk vastgesteld met behulp van GPS (Global Positioning System) en vastgelegd in Amersfoortcoördinaten. Ook het programma "Google Earth" werd gebruikt om tot een vaststelling van de vindplaatsen te komen. De grondmonsters zijn thuis gedroogd en op fractie uitgezeefd. Vervolgens zijn de aanwezige huisjes van de slakken eruit gepikt. Er is gebruik gemaakt van een loep en een binoculair om de soorten te determineren. Er is gepoogd om op zo veel mogelijk natuurlijke locaties te zoeken. Maar ook op urbane plaatsen is gezocht. De heidevelden zijn niet onderzocht. Heidevelden zijn erg arm aan landslakken en de soorten die men daar aantreft zijn bijvoorbeeld naaktslakken zoals de Gevlekte akkerslak *Deroceras reticulatum*. Aan de andere kant is het juist interessant om juist op plaatsen te zoeken waar weinig soorten slakken voorkomen, maar tijdens dit onderzoek is daar niet voor gekozen. De waargenomen mollusken soorten werden genoteerd en/of verzameld. In principe werden geen levende dieren verzameld. Alleen via de grondmonsters werden de kleine soorten verzameld of als determinatie in het veld niet lukte. Ton de Winter (Naturalis te Leiden) heeft enkele naaktslakken en een *Euconulus* soort anatomisch onderzocht, hiervoor dank.

Om een goed beeld te krijgen van het gebied is zorgvuldig op internet gezocht naar informatie. Vrijwel alle informatie over de ontstaansgeschiedenis van het gebied is afkomstig van internet. De verzamelde mollusken zijn in de collectie van de schrijver geplaatst.

Er is hoofdzakelijk naar landslakken gezocht en niet naar zoetwatermollusken. De zoetwatermalacofauna kan interessant zijn in de zanderijvaarten. Mogelijk dat de Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*, een habitatrichtlijnsoort (Bijlage II en IV), daar voorkomt. De soort is bekend uit het Naardermeer en omgeving (GITTENBERGER ET AL., 1998). In een ander artikel zal ik de zoetwatermollusken beschrijven die ik gevonden heb.

Er is niet gepoogd om het gebied volledig te inventariseren. Daar is veel meer tijd en werk voor nodig. Ik heb er naar gestreefd een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de malacofauna van het gebied door steek-

proefsgewijs te zoeken. De verzamelde gegevens worden toegevoegd aan de database van het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM).

Tijdens de zoektochten ben ik regelmatig aangesproken door bewoners. Die bewoners zien dan een man in de bosjes scharrelen zonder duidelijk doel. Dat wekt nieuwsgierigheid en geeft waarschijnlijk ook reden tot ongerustheid, maar dat is nimmer naar mij toe uitgesproken. Ik zie het als een taak om de bewoners of wandelaars op de hoogte te brengen van het inventarisatieonderzoek voor het ANM. De mensen zijn dan gerustgesteld en mogelijk wekt het hun interesse naar deze toch nog steeds relatief onbekende diergroep, die bij hun in hun achtertuin leeft.

Algemene waarnemingen omtrent soortenrijkdom

Het gebied is in het verleden weinig onderzocht, zowel voor als na 1990 (bron: verspreidingskaarten Stichting Anemoon). In totaal zijn tijdens de inventarisatie periode 35 soorten landslakken waargenomen. Uit deze inventarisatie blijkt het gebied niet rijk te zijn aan slakkensoorten en zeker niet rijk in aantallen maar herbergt wel enkele bijzondere soorten.

De naaktslakken Bos-aardslak *Lehmannia marginata* en Tere aardslak *Malacolimax tenellus* zijn typische bewoners van oud loofbos en hun voorkomen is interessant omdat hier de enige plek van Noord Holland is waar de soorten voorkomen. Het betreft hier ook de meest noordwestelijke verspreiding in Nederland. Beide soorten zijn maar op één plek gevonden, een particulier terrein. Mogelijk dat beide soorten op meer plaatsen, waarschijnlijk particuliere terreinen, zullen voorkomen. Het zou zinvol zijn om beide soorten goed te documenteren.

De oorzaak van de relatief arme malacofauna heeft te maken met het feit dat er vrijwel geen kalk in de bodem aanwezig is. Kalk is een belangrijk bestandsdeel voor de vorming van het slakkenhuisje. De heuvelrug bestaat uit grond, die erg kalkarm en droog is. De grond is erg schraal en in de oudere bossen is de zuurgraad van de strooisellaag hoog door het natuurlijke verrottingsproces van de afgevallen bladeren en door de plaatselijke aanwezigheid van coniferen. Dit zijn over het algemeen ongunstige omstandigheden voor huisjesslakken. De slakkenhuisjes die gevonden zijn hebben dan ook vrijwel allemaal beschadigingen aan het huisje door het invreten van de zure omgeving. Ook levende dieren hebben al beschadigingen aan hun huisjes. Dat hoeft overigens geen probleem te zijn voor de levensvatbaarheid van de slak. Het maakt het zoeken naar lege huisjes wel moeilijker omdat de huisjes erg snel verteren in de strooisellaag. Daarentegen zijn er wel relatief meer soorten naaktslakken aangetroffen waaronder typische soorten kenmerkend voor oud loofbos op schrale grond. De relatief arme malacofauna in het onderzochte gebied is een natuurlijk verschijnsel.

	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	groep
1	<i>Aegopinella nitidula</i>	Bruine glimslak	huisjesslak
2	<i>Arianta arbustorum</i>	Heesterslak	huisjesslak
3	<i>Arion ater</i>	(Gewone) Wegslak	naaktslak
4	<i>Arion hortensis complex</i>	Wegslak	naaktslak
5	<i>Arion intermedius</i>	Egel-wegslak	naaktslak
6	<i>Alinda biplicata</i>	Grote clausilia	huisjesslak
7	<i>Carychium tridentatum</i>	Slanke dwergslak	huisjesslak
8	<i>Carychium minimum</i>	Plompe dwergslak	huisjesslak
9	<i>Candidula intersecta</i>	Grofgeribde grasslak	huisjesslak
10	<i>Cepaea nemoralis</i>	(Gewone) Tuinslak	huisjesslak
11	<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	huisjesslak
12	<i>Cochlicopa lubricella</i>	Slanke agaathoren	huisjesslak
13	<i>Columella edentula</i>	Tandloze korfslak	huisjesslak
14	<i>Deroceras panormitanum</i>	Zuidelijke akkerslak	naaktslak
15	<i>Deroceras reticulatum</i>	Gevlekte akkerslak	naaktslak
16	<i>Discus rotundatus</i>	Boerenknoopje	huisjesslak
17	<i>Euconulus fulvus</i>	Gladde tolslak	huisjesslak
18	<i>Comu aspersum</i>	Segrijnslak	huisjesslak
19	<i>Helix pomatia</i>	Wijngaardslak	huisjesslak
20	<i>Limax maximus</i>	Tijgerlak	naaktslak
21	<i>Malacolimax tenellus</i>	Tere aardslak	naaktslak
22	<i>Lehmannia marginata</i>	Bos-aardslak	naaktslak
23	<i>Nesovitreia hammonis</i>	Ammonshorentje	huisjesslak
24	<i>Oxychilus alliarius</i>	Look-glansslak	huisjesslak
25	<i>Oxychilus cellarius</i>	Kelder-glansslak	huisjesslak
26	<i>Oxychilus draparnaudi</i>	Grote glansslak	huisjesslak
27	<i>Punctum pygmaeum</i>	Dwergpuntje	huisjesslak
28	<i>Succinella oblonga</i>	Langgerekte barnsteenslak	huisjesslak
29	<i>Trochulus hispidus</i>	Haarslak	huisjesslak
30	<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak	huisjesslak
31	<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwerg-korfslak	huisjesslak
32	<i>Vertigo substriata</i>	Gestreepte korfslak	huisjesslak
33	<i>Vitrea contracta</i>	Kleine kristalslak	huisjesslak
34	<i>Vitrea crystallina</i>	Kristalslak	huisjesslak
35	<i>Zonitoides nitidus</i>	Donkere glimslak	huisjesslak

Soortenlijst

Bijzonderheden en aanbevelingen

De habitat van de Gestreepte korfslak *Vertigo substriata* in landgoed De Beek bestaat uit een dikke strooisellaag in oud loofbos met voornamelijk Beuk. De korfslak leeft zowel in de strooisellaag van bladeren zonder kruidenlaag als in de strooisellaag onder bramenstruiken en/of klimop. Mogelijk dat de soort ook op het eiland van het landgoed leeft of aan de andere kant van de Bolle weg. De soort is hier niet algemeen. In één liter gezeefd strooisel worden ongeveer tien levende slakjes gevonden. De soort leeft ook op een klein oppervlak op en rond de terp langs de A1. Hier lijkt de dichtheid iets

hoger te liggen. De strooisellaag is hier minder dik en het bos bestaat uit meerdere soorten loofbomen.

De Tandloze korfslak *Columella edentula* is nog minder algemeen aangetroffen. Enkele levende dieren werden verspreid in het onderzochte gebied gevonden in de strooisellaag onder oude beukenbomen. De strooisellaag was steeds dik en vochtig zonder onderbegroeiing van planten of struiken. De huisjes zijn steeds roodbruin gekleurd en hoog gewonden. In vergelijking met de Ruwe korfslak *Columella aspera* zijn de verzamelde huisjes minder sterk geribd en minder gedrongen. In een

monster van twee liter gezeefde grond kwam ik maar één oud huisje tegen. Deze korfslak werd pas na lang speuren aangetroffen en dan steeds met maar één enkel levend exemplaar. Deze waarnemingen werden in de maanden juni en juli gedaan. Mogelijk dat later in het jaar onder gunstige omstandigheden zoals na regen in combinatie met een gunstige temperatuur tussen de 10 en 18 °C de soort algemener kan worden aangetroffen.

Beide soorten korfslakken leven in een habitat dat niet bedreigd wordt omdat de vindplaatsen zoals landgoed De Beek onder bescherming vallen van stichting Gooisch Landschap. Bodemrust is voor deze kleine dieren essentieel om te overleven. Ernstige verstering van de strooisellaag is funest. In de directe omgeving van de vindplaats De Beek zal een grondsanering plaatsvinden in verband met vervuiling van asbest. De kans is aanwezig dat daar de Gestreepte korfslak *Vertigo substriata* ook voorkomt (ik heb daar niet gezocht in verband met de waarschuwing over de vervuiling) en de eventuele aanwezige populatie zal dan flink te lijden krijgen van de grondsanering. Het zou mooi zijn als er hier eerst gezocht gaat worden naar levende dieren om aanwezigheid vast te stellen.

Gestreepte korfslak *Vertigo substriata*

De derde korfslak, de Dwerg-korfslak *Vertigo pygmaea*, is ook zeldzaam in het gebied maar is landelijk veel algemener dan de andere twee soorten Korfslakken. Op de terp langs de A1 maar ook in een bosje te Naarder-Eng is zij gevonden. Op laatstgenoemde vindplaats werd maar één levend exemplaar waargenomen (niet verzameld) onder een tak in het bosje. In een later genomen grondmonster op deze plaats werden echter geen exemplaren meer van deze soort gevonden. Dat is opmerkelijk. Meestal vind je in een grondmonster meer exemplaren dan met het blote oog. Toch verwacht ik wel dat deze korfslak op meer plaatsen leeft in het onderzochte gebied. Later werd een oud huisje gevonden in een grondmonster genomen onderaan het talud

van het viaduct over de Huizerstraatweg.

Opvallend zijn de geringe waarnemingen van de (Gewone) Tuinslak *Cepaea nemoralis*, vroeger bekend als Zwartrandtuinslak. Deze soort is levend aangetroffen rond het vakantiehuis Valkeveen. In Nederland is deze soort erg algemeen. Later werd een juveniele Tuinslak waargenomen langs het viaduct over de A1 aan de rand van het onderzochte gebied. Te verwachten is dat de Tuinslak langs de oevers van het Gooimeer en in sommige tuinen algemeen aanwezig is.

Andere “algemene” soorten als Segrijnslak *Cornu aspersum* en Grote glansslak *Oxychilus draparnaudi* zijn ook relatief weinig aangetroffen maar zullen ongetwijfeld algemener voorkomen in de tuinen van de villa’s. Ik heb niet kunnen zoeken op de wat meer gecultiveerde plaatsen. De tuinen van de villawijken zijn natuurlijk privé maar ook vaak beveiligd. Het is bekend dat in tuinen andere soorten slakken kunnen voorkomen dan in een meer natuurlijker habitat. Maar de meeste tuinen in het onderzochte gebied hebben een heel natuurlijke uitstraling.

De Heesterslak *Arianta arbustorum* leeft erg verspreid in het gebied en is maar een enkele keer algemeen in aantal waargenomen, vaak vond ik maar één exemplaar. Deze soort is in de rest van Nederland redelijk algemeen en op geschikte plaatsen in grote aantallen te vinden.

Viaducten zijn vaak oases in het landschap voor slakken. Ook nu weer herbergen de twee onderzochte viaducten over de A1 specifieke soorten slakken. Bij het viaduct van de A1 over de weg naar de Naarden-vesting, aan de westgrens van het onderzochte gebied, leeft de Grote clausilia *Alinda biplicata* op wortelstobben van bomen en de Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* op de stenen glooiing. Beide soorten zijn in Amsterdam regelmatig te vinden op stenen glooiingen van viaducten (de Bruyne & Neckheim red., 2001) maar in het onderzochte gebied is dit de enige vindplaats van beide soorten. Het lijkt alsof de Grote clausilia *Alinda biplicata* is ingevoerd met het plaatsen van de wortelstobben. Deze wortelstobben zijn geplaatst als passage van kleine dieren. Muizen en andere kleine zoogdieren kunnen dan beschermd onder het viaduct door. De Grote clausilia *Alinda biplicata* profiteert daar dan ook van. De Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* is van oorsprong in Nederland een duinsoort of in ieder geval sterk gebonden aan een kalkrijke omgeving. Het betonnen viaduct bevat kalk en daar profiteert de slak van. Er werden enkele levende juveniele exemplaren verzameld in een grondmonster genomen onderaan de zuidelijke stenen glooiing. Ook op het viaduct over de A1 bij Naarden werd de Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* waargenomen met één levend exemplaar. De Kelderslakken *Oxychilus draparnaudi* en *Oxychilus cellarius* zijn er te vinden en ook een oud huisje van de

Dwerg-korfslak *Vertigo pygmaea* werd gevonden.

Er zullen zeker nog andere soorten slakken in het onderzochte gebied voorkomen. Zo verwacht ik bijvoorbeeld de Bolle korfslak *Vertigo antivertigo*, Kleine akkerslak *Deroceras laeve*, en misschien de Kleine blinkslak *Aegopinella pura* nog wel als voorkomend en mogelijk ook het Schorshorentje *Balea perversa*. De Wijngaardslak *Helix pomatia* is bekend van verschillende plekken in het Gooi (Moolenbeek & Butot, 1992). Enkele beschreven vindplaatsen uit dit artikel die binnen het onderzochte gebied vallen zijn een "kalkterreintje" bij het voormalige zwembad Crailoo en aan de Gooimeerkust bij Oud-Valkeveen. De Wijngaardslak is op 19-06-2007 door J. Groen (Waarnemingen.nl) waargenomen net ten noorden van de Oud Huizerweg. Ik heb de Wijngaardslak daar niet aangetroffen maar vond wel eieren van deze soort onder een boomstammetje op 11-12-2007.

Geraadpleegde literatuur:

BRUYNE, R.H. DE & C.M. NECKHEIM (red.) (2001): Van Nonnetje tot Tonnetje. De recente en fossiele weekdieren (slakken en schelpen) van Amsterdam. – Haarlem (Schuyt

& Co.): 207 pp.

BRUYNE, R.H. DE, R.A. BANK, J.P.H.M. ADEMA & F.A. PERK (1994): Nederlandse naamlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België. Feestuitgave ter gelegenheid van het zestigjarig jubileum van de Nederlandse Malacologische Vereniging. – Leiden (Backhuys): 149 pp.

GITTENBERGER, E., W. BACKHUYS & Th. E. J. RIPKEN (1984): De landslakken van Nederland. – Utrecht (Uitgeverij KNNV): 184 pp.

GITTENBERGER, E., A.W. JANSSEN, W.J. KUIJPER, J.G.J. KUIJPER, T. MEIJER, G. VAN DER VELDE & J.N. DE VRIES (1998): Nederlandse Fauna 2. De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. – Leiden / Utrecht (Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland): 288 pp., 12 platen.

MOOLENBEEK, R.G. & L.J.M. BUTOT (1992): De verspreiding van de Wijngaardslak (*Helix pomatia*) in het Gooi en omstreken. Corr.-blad Ned. Malac. Ver., 268: 1037-1041.

Adres van de auteur:
C.M. Neckheim
Poggenbeekstraat 21-II
1073 JE Amsterdam
telloneckheim@orange.nl

Excursies

Stichting Anemoon en NMV

3, 4 en 5 oktober 2008

weekend-excursie voor het HabSlak project (inventarisatieproject soorten van de Habtatrictlijn) naar de Boschplaat op Terschelling.

info/ aanmelding bij:

Sylvia van Leeuwen, tel 030 - 2210613

NMV-Secretaris@spirula.nl

Molluskenstudiegroep Limburg

11 oktober 2008

Excursie Molluskenstudiegroep Limburg, aanvang 10.30 uur, omgeving America, startpunt kerk America.

info/ aanmelding bij:

Stef Keulen, tel 045 - 4053602 biosk@home.nl

Slakkenwerkgroep KNNV afdeling Bevelanden

25 oktober, 25 november en 21 december 2008

slakkenexcursie: inventariseren van de uitgekozen locatie t.b.v. het Atlasproject. Geïnteresseerde leden zijn ook welkom. Het excursiedoel is pas een paar dagen van te voren bekend.

info/ aanmelding bij:

Harry Raad, tel. 0113-381942 hjraad@hetnet.nl

SWG Waterweg Noord

4 oktober 2008

SWG-excursie naar de Jacobahaven en indien mogelijk naar de Galsjesnol. Aanvang excursie bij de Jacobahaven: 10.15 uur. Vooraanmelden bij Michel Otten.

NOVAPEX

Quarterly devoted
to Malacology

Edited by the

Société Belge de Malacologie

[Belgian Malacological Society]

Founded in 1966

B.P. 3

B-1370 Jodoigne -Belgium

Subscription (yearly)

Belgium: 35 EURO

Other countries: 50 EURO

e-mail: roland.houart@skynet.be

Internet: http://www.sbm.be.tf

22 november 2008

SWG-excursie naar de Westerschelde. Het is pas laat in de middag laag water (rond 16.30 uur), dus gaan we starten bij Borssele. Daarna gaan we naar de Kaloot en mogelijk nog een ander terrein aan de Westerschelde. Aanvang excursie bij Borssele: 13.00 uur. Vooraanmelden bij Michel Otten.

20 december 2008

SWG-excursie naar Stavenisse. In januari hebben we voor het eerst een excursie naar deze plek gehouden en die beviel goed. Aanvang excursie bij Stavenisse: 13.15 uur. Vooraanmelden bij Michel Otten.

Michel Otten, tel 010 - 5990161

mjotten@kabelfoon.nl